

«Sempre que apareix un llibre dedicat al patrimoni cultural hem d'alegrar-nos-en per diverses raons; d'una banda perquè la tasca de difusió és necessària i fonamental per la conscienciació de la societat envers els valors del patrimoni cultural i, de l'altra, pel fet d'afavorir la literatura sobre la gestió i la protecció del patrimoni cultural a Catalunya. Aquest darrer punt és fonamental, ja que els professionals en actiu a Catalunya generen pocs articles sobre gestió (segurament perquè les institucions on treballen estan infradotades de personal) i això dóna lloc a una quasi inexistent literatura sobre tècniques aplicades al patrimoni (tant en català com en castellà) que per contra és molt abundant en els països anglosaxons.

“El patrimoni és un factor de desenvolupament econòmic i un factor d'identitat i de cohesió social”. Aquesta frase, actualment de moda, ara fa deu anys se sentia escadusserament. Ara, en canvi, tothom la fa seva. És evident que hem avançat considerablement en la conscienciació sobre la protecció del patrimoni i en fórmules més dinàmiques per a la seva gestió, però per altra banda en la majoria dels municipis de Catalunya encara s'afavoreixen els criteris urbanístics per damunt dels culturals. Ja fa temps que ens vàrem adonar que per fer una política realista de patrimoni cultural s'havia d'actuar més des de l'àrea d'urbanisme que no pas des de la de cultura.» Del pròleg de Daniel Solé i Lladós.

la
comarcal
edicions

SBN 84-923509-7-0

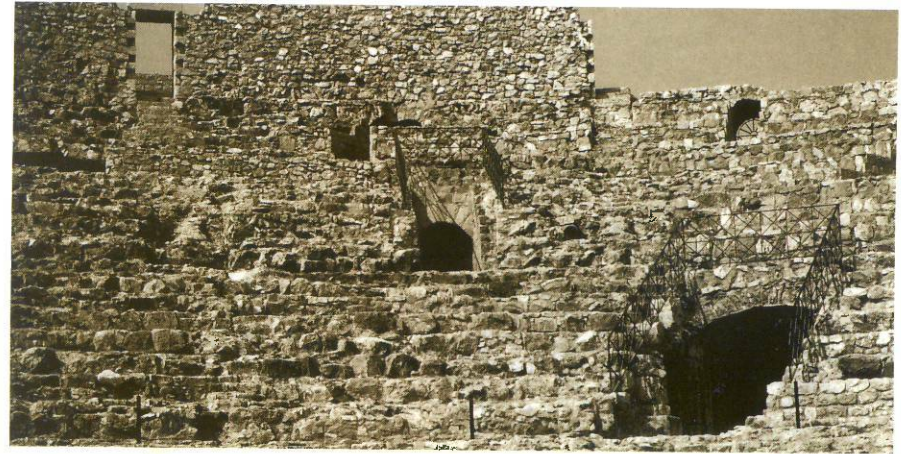
9 788492 350971

Associació d'Estudis Científics i Culturals
de Premià

CL 351.85 Jor ES DE PATRIMONI CULTURAL I SOCIETAT

SEGONES JORNADES DE PATRIMONI CULTURAL I SOCIETAT

●
Associació d'Estudis Científics i Culturals
(AECC)

Xarxa de biblioteques
Diputació de Barcelona

1273331952

Col·lecció COST DE
LLEVANT

Col·labora:

Col·lecció *COSTA DE LLEVANT* núm. 3

Primera edició: abril de 1999

Edita: Associació d'Estudis Científics i Culturals
(entitat en conveni amb la Regidoria de Cultura de Premià de Mar)

Coordinador: Jordi Montlló Bolart

Autoedició i impressió a càrrec de La Impremta d'Argentona
Correu electrònic: laimpremta@sendanet.es

Assessorament editorial: La Comarcal Edicions
C/ Dr. Samsó, 39. Tel. 93 756 07 20. Argentona

© Dels autors

Dipòsit legal: B-20651-99
ISBN: 84-923509-7-0

Queda expressament prohibida, sota les sancions establertes per la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta obra sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, tant si és feta per reprografia o per tractament informàtic com per qualsevol altre mitjà o procediment.

Queda igualment prohibida la distribució d'exemplars d'aquesta edició mitjançant lloguer o préstec públics.

PRÒLEG

Sempre que apareix un llibre dedicat al patrimoni cultural hem d'alegrar-nos-en per diverses raons; d'una banda perquè la tasca de difusió és necessària i fonamental per la conscienciació de la societat envers els valors del patrimoni cultural i, de l'altra, pel fet d'afavorir la literatura sobre la gestió i la protecció del patrimoni cultural a Catalunya. Aquest darrer punt és fonamental, ja que els professionals en actiu a Catalunya generen pocs articles sobre gestió (segurament perquè les institucions on treballen estan infradotades de personal) i això dóna lloc a una quasi inexistent literatura sobre tècniques aplicades al patrimoni (tant en català com en castellà) que per contra és molt abundant en els països anglosaxons.

«El patrimoni és un factor de desenvolupament econòmic i un factor d'identitat i de cohesió social». Aquesta frase, actualment de moda, ara fa deu anys se sentia escadusserament. Ara, en canvi, tothom la fa seva. És evident que hem avançat considerablement en la conscienciació sobre la protecció del patrimoni i en fórmules més dinàmiques per a la seva gestió, però per altra banda en la majoria dels municipis de Catalunya encara s'afavoreixen els criteris urbanístics per damunt dels culturals. Ja fa temps que ens vàrem adonar que per fer una política realista de patrimoni cultural s'havia d'actuar més des de l'àrea d'urbanisme que no pas des de la de cultura. Fins que no es facin plans especials de patrimoni cultural que tinguin la mateixa força legal que els urbanístics continuarem tenint la feblesa que caracteritza els gestors de patrimoni: primer actuen els arquitectes i els enginyers, després els constructors i en l'últim moment, quan ja tot està decidit, hi participen els professionals del patrimoni. Al nostre país estem especialitzats, més que res, en salvament i socorrisme, perquè quasi sempre actuem a corre-cuita. Com a altres professions estaria bé que també hi haguessin hospitals, departaments de planificació i grans empreses de gestió.

En aquests moments estem vivint un moment d'efervescència patrimonial, en moltes poblacions es comencen a adonar que el patrimoni pot servir de revulsiu i entre altres coses atreure visitants, que a la vegada generen floccs de treball lligats al sector dels serveis. Aquest és un nou

He de dir també, per ser justos, que sí s'han portat a terme intervencions de restauració a molts jaciments, però aquestes no sempre van acompanyades de propostes i accions de conservació continuades. Hem de tenir en compte que una restauració no soluciona els problemes de conservació.

La conservació dels jaciments arqueològics, i amb això acabo, és un tema molt complex, i no em refereixo només a la dificultat que comporta decidir criteris a aplicar. Perquè com ja he dit, els criteris s'estableixen un cop s'ha decidit que cal actuar. Si no existeix aquesta preocupació primera, si no hi ha realment una mentalitat conservadora i respectuosa vers el nostre patrimoni, resulta inútil parlar abans de criteris.

En aquest sentit tots tenim alguna cosa a dir, ja que no oblidem que parlem del nostre patrimoni, que ara ens pertany, però que haurem de deixar en herència als nostres fills, i és el nostre deure deixar-lo en les millors condicions possibles.

BIBLIOGRAFIA:

- B.O.E, núm. 264, dijous 4 de novembre de 1993. Ley 9/1993, de 30 de Septiembre del patrimonio Cultural Catalán.
- BRANDI, Cesare. *Teoría de la Restauración*. Alianza forma.
- La conservación del patrimonio en el mundo mediterráneo: I Encuentro "Criterios de intervención". Diputación de Castellón, 1996.

LA CONFLICTIVITAT SOCIAL EN EL PATRIMONI CULTURAL. LA RECUPERACIÓ D'UN ELEMENT PATRIMONIAL A PREMIÀ DE MAR (El Maresme): LA FÀBRICA DE GAS

Jordi Montlló Bolart
Museòleg

PLANTEJAMENT DEL PROBLEMA

El conflicte que a continuació analitzem es produeix a partir d'un edifici ubicat a Premià de Mar: es tracta d'una antiga fàbrica de producció de gas, construïda el 1884 i que el consistori volia enderrocar parcialment per eixamplar una carretera.

La posició contrària es va formar a partir d'un grup de veïns, organitzats en plataforma cívica, que volia la conservació d'aquest edifici, en aquells moments ja de propietat municipal, i la seva destinació a equipaments culturals.

Els primers afirmaven que era prioritària la solució adoptada i que l'edifici no tenia cap valor artístic. La plataforma defensava que aquella fàbrica era un dels edificis més antics de Premià i formava part de la identitat social i econòmica d'una població de 150 anys d'existència.

A continuació us detallem de manera sintetitzada el llarg procés que a hores d'ara continua en certa manera obert.

DESENVOLUPAMENT

El ple municipal de data 16 de febrer de 1995 va aprovar inicialment

el Pla Especial zona equipament sector del gas de Premià de Mar (BOP de Barcelona 47, 24 de febrer de 1995, p. 59), la qual cosa implicava la destrucció de bona part d'una fàbrica de 1884, que durant quasi un segle s'havia dedicat a l'elaboració del gas per a l'enllumenat. El motiu era adequar-se a les exigències del Pla General d'Ordenació Urbana (PGOU).

Curiosament l'edifici va ser considerat com a patrimoni arquitectònic els anys vuitanta; però el catàleg no ha estat mai aprovat definitivament en un ple. El més sorprenent és que aquest precatàleg considera la protecció només de dues naus, considerant les altres provisionals, fins que s'ampliï la carretera de Premià de Dalt. En resum: es podia considerar patrimoni la meitat de l'edifici i l'altra meitat es podia enderrocar.

Des de l'equip de govern s'insistia a complir el que exigia el PGOU per donar exemple a la resta de ciutadans. Però això no és ben bé cert, ja que no els costava res concedir un pis més d'alçada a canvi d'altres beneficis: en uns pisos relacionats amb la pròpia fàbrica. En el moment de la donació dels terrenys de la fàbrica al municipi, en un acord entre Gas Natural, l'Ajuntament i una immobiliària, que es beneficiava d'una modificació del PGOU, concedint-li un pis més d'alçada.

La fàbrica de gas, des que Catalana de Gas va decidir prescindir de les instal·lacions de Premià de Mar, havia estat reivindicada per diferents grups com espai públic i cultural. Fins i tot, des del Museu Municipal d'Estampació Tèxtil s'havia presentat un projecte, en el qual es preveia la creació d'equipaments culturals i serveis a les empreses del sector. Aquest projecte venia avalat per 700 signatures de veïns i empresaris.

Malgrat tots aquests antecedents, la destrucció de l'edifici es feia imminent i només mancava una cosa per fer: presentar al·legacions i la mobilització social. No quedava gaire temps per actuar (els quinze dies que dóna la llei) i calia anar a trucar algunes portes. Es va fer una crida general i es va crear una plataforma ciutadana per a la defensa del gas. La Societat Catalana d'Arqueologia va respondre immediatament, així també alguns partits polítics. Els esforços es van encaminar a fer una campanya per tots els mitjans de comunicació⁶ i pel carrer, recollint signatures, així com la presentació del major nombre possible d'al·legacions.

El resultat va ser la presentació de més de noranta al·legacions; la recollida de més de 700 signatures demanant la conservació total de l'edifici de la fàbrica del gas, la seva declaració com a Bé d'Interès

6. Vegeu bibliografia.

Local, segons la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català (DOGC núm. 1807), així com la seva destinació a equipaments culturals. El grup parlamentari d'Esquerra Republicana de Catalunya va presentar una proposició no de llei al Parlament de Catalunya, instant al govern a:

1. Paralitzar el projecte d'enderrocament de dues de les naus de l'antiga fàbrica del gas de Premià de Mar (El Maresme).

2. Col·laborar amb el Centre de Recursos per a la Indústria Tèxtil i el Museu Municipal d'Estampació Tèxtil per impulsar el projecte d'aprofitament cultural elaborat.

3. Declarar tot el conjunt de la fàbrica de gas de Premià de Mar Bé d'Interès Cultural, iniciant, amb caràcter d'urgència, tots els tràmits administratius necessaris.

Signat al Palau del Parlament, 24 de març de 1995 per: Jordi Portabella, Xavier Bosch i Garcia, Josep Bargalló Valls, Josep-Lluís Carod-Rovira i Àngel Colom.

Finalment també es van publicar un seguit d'articles que adjuntem a la bibliografia

ELS POSICIONAMENTS

L'equip de govern format per Convergència i Unió i el Partit Popular, volien enderrocar part de la fàbrica, segons el PGOU, per eixamplar la carretera. No estaven oberts a cap altra solució pel que fa al trànsit ni al diàleg. Fins i tot amb declaracions tan surrealistes com dir que: "Aquests senyors que volen salvar el Gas el que potser deuen voler és tornar a posar les calderes i recuperar tota la gent que hi treballava i la infraestructura".⁷

Dins l'oposició política cal diferenciar el PSC-PSOE, que havia votat a favor del PGOU, dels altres grups. Tant IC com ERC van defensar en tot moment la preservació de l'edifici. En algunes informacions de diaris es feia referència a aquests grups com a promotors de la Plataforma, quan aquesta va ser promoguda per persones individuals, després s'hi van afegir dos grups polítics. Això va provocar certa identificació política de la Plataforma, si més no com a excusa d'algun sector molt concret, no imparcial.

7. *El Punt*, 10 de maig de 1995.

La Plataforma Ciutadana en Defensa de la Fàbrica del Gas, primerament es va adreçar a la Societat Catalana d'Arqueologia, per la tasca realitzada des de la Comissió de Patrimoni. Tot seguit es va obrir a tothom i s'hi van afegir els grups polítics referenciats. Quin no s'hi va afegir va ser perquè no va voler.

La Societat Catalana d'Arqueologia va estar sempre al davant de la defensa del Patrimoni de la Fàbrica del Gas. És una entitat exemplar en la defensa del patrimoni cultural, no té interessos particulars i mai busca excuses per defensar una actitud contrària als interessos sectaris.

Per evitar discrepàncies estèrils els silencis parlen per ells mateixos, no cal desvetllar la son dels morts.

EL DESENLLAÇ

La feina més urgent va ser preparar les al·legacions, un cop acomplert el termini legal se'n van presentar més de noranta, tant individuals com d'entitats. A partir d'aquell moment ens vàrem concentrar en la recollida de signatures i l'allau informatiu, aconseguint uns segons al Telenotícies Comarques de TV3.

Es va arribar a una mena de punt mort, quan era temps d'eleccions municipals. El tema de la Fàbrica del Gas s'havia convertit en un dels punts més debatuts de la campanya, tot i que no es van fer debats públics. El fet és que les eleccions van capgirar el mapa electoral de Premià, donant com a resultat la victòria de les esquerres: PSC-PSOE 7 regidors, CiU 5 regidors, IC 3 regidors, ERC 3 regidors i PP 3 regidors.

El pacte d'esquerres es va consumir pocs dies després, consolidant un govern tripartit entre PSC-PSOE, IC i ERC, en el qual la conservació de la Fàbrica del Gas seria innegociable, gràcies a la pressió dels pactes de governabilitat.

El 9 d'octubre de 1995 presentàvem a la Regidoria de Cultura l'Informe Tècnic per a la Declaració de la Fàbrica del Gas de Premià de Mar (El Maresme) com a Bé d'Interès Local, segons la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català.

El ple municipal en sessió celebrada el 17 de gener de mil nou-cents noranta-sis, amb la salvetat de l'article 206 del ROF i RJ de les Entitats Locals, adoptà l'acord següent:

5.- Suspensió Tramitació Pla Especial "Zona equipaments sector Gas"

Atès que durant el termini d'exposició pública es van presentar noranta al·legacions demanant la modificació del Pla en el sentit de conservar la totalitat de les edificacions existents en el sector i declarar la "Fàbrica del Gas" patrimoni d'interès local, aquesta Regidoria proposa:

SUSPENDRE a tramitació del Pla Especial zona equipament sector del Gas i INICIAR els tràmits de cara a estudiar la modificació del plantejament en el sentit de conservar la totalitat de les edificacions existents.

Aquesta proposta es va aprovar en obtenir 13 vots a favor (PSC-PSOE, ERC i IC) i 8 abstencions (CiU i PP).

Paral·lelament una sèrie d'entitats, entre les que hi havia el Museu Municipal, presentava un Projecte cultural, formatiu i de serveis a la indústria que tenia com a marc l'aprofitament de la Fàbrica. L'Ajuntament va veure amb bons ulls aquest projecte i l'ha assumit. Per endegar-lo s'ha demanat una subvenció al Fons Europeu, dins el programa FEDER, del qual s'han obtingut 112 milions.

En un ple recent s'aprovava la modificació del famós PGOU, per tal de requalificar les naus afectades. Finalment això es va aconseguir en el recent ple de 15 d'octubre de 1997, amb l'aprovació de la Comissió d'Urbanisme de la Generalitat, que acceptava desvincular la problemàtica del trànsit viari a la de les naus de la Fàbrica del Gas. Després de més de dos anys i vuit mesos, com a representant de la Plataforma Ciutadana en Defensa de la Fàbrica del Gas, em satisfà afirmar la convicció que s'ha guanyat un espai per a la població i també hem guanyat, TOTS, un grau de civisme, en donar cabuda a conceptes tan abstractes com el de patrimoni cultural i identitat col·lectiva en les discussions urbanístiques de la població.

CONCLUSIONS

En unes poques pàgines hem resumit el procés de més de dos anys de lluites. Es tracta, però, d'un procés no finalitzat. Molt esquemàticament el problema seria la conservació o la destrucció d'un edifici, considerat patrimoni per alguns. Sembla que hi ha conflictes de tipus urbanístic o, si voleu, d'ordenació urbanística i de tipus patrimonial. Però no és així; el valor patrimonial de l'edifici ha hagut de ser venut com un producte comercial, fins i tot amb tècniques agressives, que dirien els publicistes.

És prou sabut, i en aquestes Jornades ja s'ha comentat més d'una vegada, que la decisió de qualificar un element com a patrimoni està en mans de l'administració, del poder polític. És bastant certa aquesta afirmació, però la societat civil, les entitats, tenen una opció i l'han d'utilitzar. A Premià el poder polític no tenia cap intenció, cap "política" patrimonial i per tant ells no veien aquesta problemàtica des del punt de vista patrimonial, sinó urbanístic.

La seva manca de voluntat quedava en entredit a partit d'actuacions contradictòries:

- Qualificar una part com a patrimoni i destruir parts del conjunt.
- "En el fragor de la batalla" qualificar-ho tot de quatre pedres indecents.
- Adduir motius ètics de compliment del PGOU, quan un any abans l'havien modificat per construir un pis més d'alçada en uns edificis al costat de la Fàbrica.
- Justificar l'acció a partir de la necessitat d'ampliar una carretera, quan és evident que aquesta ampliació seria insuficient i que en un futur molt proper calia pensar en una reestructuració del trànsit a Premià, amb una visió de conjunt.

En definitiva, l'actuació de l'equip de govern no era gaire clara, com va dir el columnista:

"...No cal ser massa espavilat per deduir que per tenir una carretera de Premià de Dalt ampla i digna i un edifici del Gas complet hi ha una solució que, de tan simple, sembla innocent: hi ha alguna cosa que privi de fer passar la carretera per un altre lloc? ... Massa fàcil ja ho sé. Resoldre un problema d'una manera tan simple és, com a poc, insensat ... Quan les coses es veuen tan clares i evidents vol dir que una cosa falla. És el que dóna a entendre una dita magistral que vaig sentir fa pocs dies: "si ho has entès tot és que et falta informació." (Rosselló, Martí: 1995)

Si estem d'acord a donar el rol de patrimonialitzadors a les institucions polítiques, caldrà fer alguna cosa perquè aquestes ho assumeixin com a bé general i un deure més que ètic, com una tasca del seu càrrec. Com deia el regidor d'Urbanisme la setmana passada, ens toca a tots fer entendre als polítics que el nostre model de societat passa per uns valors més subtils i exquisits el qual no es regeix per l'enriquiment a càrrec del qualsevol cosa i el consumisme destructiu.

No podem estar constantment reclamant la necessitat de conservar, protegir i difondre el nostre patrimoni. No podem estar sempre explicant que el patrimoni històric i cultural serveix per identificar una societat, que és allò que ens presenta de cara als altres. No podem esperar la bona fe d'un altre grup polític per desenvolupar polítiques patrimonials rigoroses i professionals. Tampoc ho podem deixar en mans dels arquitectes municipals. Cal alguna altra cosa, perquè avui dia a Catalunya funciona una política del patrimoni de "pa amb tomàquet i barretina".

Voldria saber quina resposta hi ha als problemes i conflictes que sorgeixen en aquest camp. No podem, però, demanar a la societat que defensi una cosa, quan des del món tècnic, dels especialistes (arqueòlegs, antropòlegs, historiadors de l'art, arquitectes, restauradors...) no es dóna sempre un missatge prou entenedor. En aquest nivell detecto una sèrie d'errors que caldria modificar:

- No s'adopta un llenguatge adequat ni per als polítics, ni per a la gent. Es fa un discurs tècnic i molt específic. Sembla que així es marqui una distància.

- S'adopten actituds egoistes, sovint es pensa massa en la subvenció o en el possible lloc de treball, que no pas a defensar uns arguments patrimonials. És molt humà que tothom pensi en el seu pa, però també ho és no viure constantment coaccionat. Fa molts anys que s'ha inventat l'associacionisme, però sembla que 40 anys de prohibicions ens hagin esborrat la memòria. Cal que les institucions que els pertoca actuïn, i els que esteu col·legiats ja sabeu per on vaig.

- Molts tècnics simplement es desenten de les qüestions que estan més enllà de la seva recerca. Cada cop hi ha menys científics compromesos. Pot haver-hi res més socialitzador que el camp de les ciències socials?

- Cert "puritanisme", fruit d'influències decimonòniques enfront a un Patrimoni que s'ha de considerar com un element sagrat, més que com un document històric i eina pedagògica.

- Poca tradició empresarial en el món cultural.

I potser moltes altres coses que fan d'aquest camp un món ple de conflictes. Fixem-nos que s'originen en elements molts concrets: una fàbrica aquí, un jaciment allà, i que en la majoria de llocs on es produeixen conflictes no existeix una política patrimonial clara, tot i que de vegades tinguin Regidoria de Patrimoni. Ni tan sols s'ho han plantejat.

Seria impensable que una població no tingués una xarxa de clavegueres, o d'enllumenat, o viària; però un pla de desenvolupament patrimonial són poques les que el tenen ben fet, i això si el tenen.

A nosaltres ens toca escollir el model i als polítics posar-ho en pràctica. Les responsabilitats són compartides. Allò que fem avui ha de servir per demà.

BIBLIOGRAFIA

- NIELL, Cristina. "L'Ajuntament de Premià vol enderrocar dues naus de la fàbrica del gas." *El Punt*, 2 de març de 1995 (Portada i p. 3).
- RODRÍGUEZ, Àngela. "L'Ajuntament de Premià de Mar aprova l'enderroc de dues naus de l'antiga fàbrica del Gas". *Premià Actual*, 22 de març de 1995, p. 5.
- NIELL, Cristina. "ERC presenta una proposició no de llei per impedir l'enderroc de la fàbrica de Gas de Premià". *El Punt*, 26 de març de 1995.
- NIELL, Cristina. "Demanen a la Fàbrica del Gas de Premià sigui declarat bé d'interès local." *El Punt*, 4 d'abril de 1995, p. 16.
- ROSSELLÓ, Martí. "La fàbrica del Gas de Premià de Mar." Columna d'opinió de "La Galeria" d'*El Punt*, 16 d'abril 1995, p. 7.
- DÍAZ, Maria Jesús. "La Plataforma Cívica demanarà que la Fàbrica del gas es consideri bé d'Interès local." *Premià Actual*, 19 d'abril de 1995, pp. 3-4.
- MONTLLÓ, J. "La fàbrica del gas de Premià de Mar." *El Punt*, a 21 de març de 1995. Secció Cultura i espectacles, p. 16.
- MONTLLÓ, J. "Premià de Mar a mig gas". *Zerovuittresquaranta*, núm. 55, abril de 1995, Vilassar de Mar.
- MONTLLÓ, J. *Amenaça de destrucció d'un bé patrimoniable a Premià de Mar*. Dossier de Patrimoni Cultural d'Informació i documentació per als municipis. Diputació de Barcelona, abril de 1995, núm. 70.
- MONTLLÓ, J. *Premià de Mar, un sifó sense gas*. A tota Vela, núm. 5. Edita ERC de Premià de Mar, abril de 1995.
- NIELL, Cristina. "La Plataforma de la fàbrica del Gas de Premià titlla l'alcalde de "populista". " *El Punt*, 14 de maig de 1995.
- MONTLLÓ, J. La preservació del patrimoni cultural, una assignatura de la nostra societat: la Fàbrica del gas de Premià de Mar. Tribuna

del *Full d'Informació de la Societat Catalana d'Arqueologia*, núm. 115, Barcelona, maig de 1995.

- CRESPO, Montserrat. "Salvem el gas". Setmanari *La Clau*, del 19 al 25 de maig de 1995.
- MONTLLÓ, J. i ALAY, J.C. "Una altra fàbrica a punt de desaparèixer". *Butlletí d'arqueologia industrial i de museus de ciència i tècnica*, núm. 26, estiu de 1995.